

CĂRȚI VECHI ROMÂNEȘTI TIPĂRITE LA NEAMȚ ÎN PATRIMONIUL JUDEȚULUI GORJ

Eva Isac

Colecțiile din care este constituit fondul de carte veche al județului Gorj, păstrează pe lângă valori bibliofile tipărite la Brașov, Târgoviște, Râmnic, București, Iași, Buzău, Sibiu și tipărituri ale tipografiei din Neamț, începând cu „Viețile sfinților pe septembrie”, 1807, semnalată de „Bibliografia românească veche și care se pare a fi prima tipăritură nemțeană, cu toate că Nicolae Iorga semnala o „Psaltire”, 1807, anterioară celei de mai sus.

Pe foaia de titlu a cărții citim că „s-au tipărit... în sfânta Mănăstire Neamțu, întru însăși a sa tipografie”, citind însă mai departe, în prefața semnată de mitropolitul Veniamin, găsim scris „și fiind că Mănăstirea iaste lipsită de cheltuială, nu poate răspunde la o atâta cheltuială, încărcată și îngreioată fiind cu ale sale cheltuiiale, noi, cu sfatul și cu voia părinților, am luat șase luni aice, ca în tipografia mitropolii să se tipărească”.

Privit cu atenție, se observă că acest volum din „Viețile sfinților, tipărit cu osteneala lui Ignatie și Gherontie, dimpreună cu ceilalți frați și părinți” este deosebit de celelalte 11 volume, care au același format și hârtie, iar chenarul foii de titlu este la fel.

Cercetate comparativ, se constată că volumul din anul 1807 are oglinda textului mai mică decât celelalte 11 volume, chenarul foii de titlu nesemnat este al „Ceaslovului” de Iași din 1797, iar a celorlalte volume este semnat: P.S. (Popa Simion). Ulterior, pe lângă numele gravorului

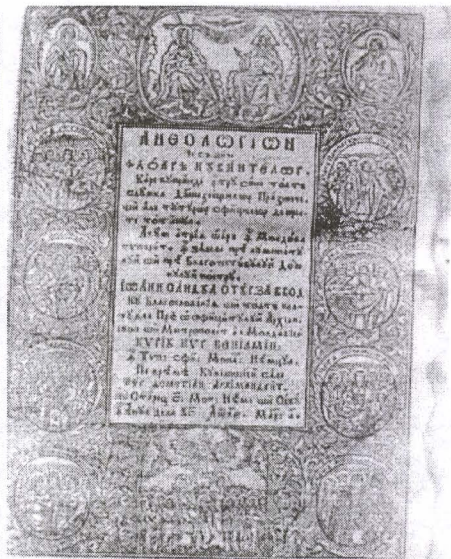
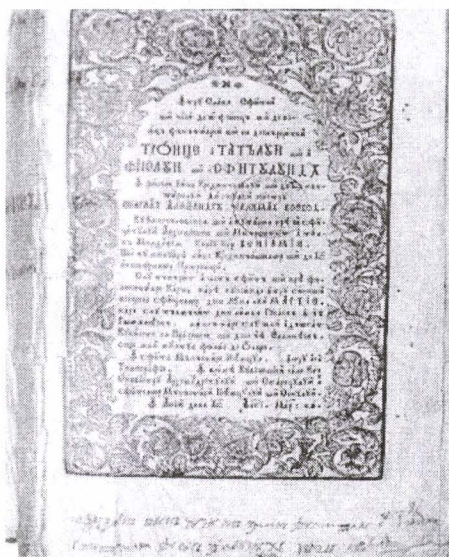
Pprotoieriei Mihail, din volumul apărut în 1807, apare și numele lui Ierei Simeon.

Aceste deosebiri ne determină să afirmăm că „Viețile sfinților” din luna lui septembrie, (Neamțul, 1807), a fost tipărit la Iași și nu la Neamțul. După cum se vede și din prefață, mitropolitul Veniamin voise ca să se tipărească la Iași primele șase volume, dar dorința lui se împlineste numai în parte, deoarece în vara anului următor este nevoit să se retragă la Neamțul, lăsând scaunul Exarhului Gavril¹.

În afara acestui volum păstrăm și celelalte 11 volume, apărute la Neamțul în ordinea următoare: „Octombrie”, în 1809, „Noiembrie” și „Decembrie”, în 1811, „Ianuarie” și „Februarie” în 1812, „Martie”, „Aprilie”, „Mai” și „Iunie” în 1814, „August” în 1815.

Luate în ordine cronologică se mai găsesc în patrimoniul județului nostru următoarele valori bibliofile: „Chiriacodromion”, 1811, „Arătare pre scurt a dumnezeieștilor dogme”, 1816, „Noul testament”, 1818, cartea a doua din „Cuvintele și învățăturile cuviosului Efreem Sirul”, 1819, „Irmologhion”, 1827, „Antologhion”, 1825, și seria „Mineelor”, 1830.

Foarte numeroase sunt tipăriturile de după 1830, însumând peste

450 exemplare, minee, ceasloave, pentecostare, evanghelii, trioade, tipografia Mănăstirii Neamțului, începând cu al doilea - lea deceniu al sec. XIX-lea, să se impună prin meșterii săi și lucrări elegant imprimate. Gravorii care au împodobit tipăriturile nemțene sunt: Protoierei Mihail, (Strilbițchi) și Policarp fiul său, Simeon ierei, Gervasie monah, Teodosie monah, Damian ieromonah, Necol(ai) și Simeon fratele.

Pe copertile și paginile acestor cărți vechi s-au găsit însemnări ce se referă la evenimente istorice, la circulația cărților, la starea economică a celor prin ale căror mâini au trecut, starea vremii și diferitele calamități ce s-au abătut peste teritoriul țării noastre, cutremure, revărsări de ape, invazia lăcustelor etc.

În lucrarea de față am consemnat câteva însemnări istorice mai importante, achiziționarea cărților și legarea lor, precum și câteva însemnări meteorologice.

Astfel, pe filele unui „Minei pe luna iulie”, 1832, și-a găsit locul o însemnare referitoare la revoluția de la 1848: „La anu(l) 1848 și 1849 răzmerință groaznică au făcut în Ardeal cu ungarii și turții.

Preoți și oameni învățați și vrednici s-au omorât. Ajungând la satul nostru la 23 martie (1)849 am fugit mai jos iscălitul prin Banat și trecând pe la Rosova (Orșova) în Țara Românească am venit pentru apropierea de casă către granița Vulcanului și ieșind în orașu(l) Târgu-Jiului 15 zile după acea(e)a îndrumându-mă D. sub ocârmuitori Ioan Simonescu la protopopul locului, Constantin, m-au trimis la 21 maiu a.c. la satul Stănești ajutor la slujbă popii Dumitrașcu și am slujit în toate zilele utrenia și biserica, cetindu-să de la minei luna mai de la 21 până la sfârșit, lunile iunie, iulie și august, până la 16 iulie.

Având hrana într-acea vreme din masa sus numitului Domn subcârmuitori. S-au scris august 16 zile, anu(l) 1849, de mine Ioan Buzugardinin, preot neunit, satul Maceau, varmeghia Hinedoarei din Ardeal, fugit de răzmirința ungarilor.” (garda I. r. Vălari).

Din cauza lipsei de pământ și nemaiputând suporta asupra,

mizeria și lipsurile, țăranii se răscoală în anul 1907.

„Să se știe că în anul 1907 luna lui martie 10 s-au revoltat țăranii asupra proprietarului din cauza lipsei de pământ și s-a concentrat toată armata în care timp ... s-au omorât 6 mii de oameni, plus de aceasta s-au dat foc la magaziiile proprietarilor, lucru nemaipomenit, iar vara au fost timp foarte secetos și au fost lipsă mare și eu cântăreț al acestei parohii am scris spre ținere de minte în acest Minei, căci slova se va pomeni în veci amin (semnează) Gh. Ionescu” (Minei pe luna iulie”, Neamț, 1847, g. II r., Colibași).

O altă însemnare referitoare tot la 1907 o găsim pe un „Penticostar” din 1834, g. I r., Pocruia:” În anulu 1907 au fostu o mare și sîngeroasă revoluțiune în țara noastră România, între săteni și to(a)te locustile str(ă)ine în care s-au strînsu peste 8 mii de oameni cu forța armatei și spre ținere de minte s-au scrisu acu(m) de mine anume, Aroceanu, fiindu cîntăreț în anulu 1907”.

În anul 1907, în comuna Bobu, jud. Gorj s-a înființat o societate de întrajutorare a locuitorilor; „Să se știe că în anul 1907, luna octombrie, în com(una) Bobu s-au înființat o societate, adică o unire de mai mulți oameni care au adus diferite reforme spre înlesnirea tuturor locuitorilor de prin prejur și ca să se știe că am scris în acest minei a lunii dec(embrie), eu Gh. Ionescu”. („Minei pe luna decembrie”, Neamț, cop.1, Colibași).

În timpul primului și celui de-al doilea război mondial, marile puteri ale Europei războindu-se între ele au făcut din pământul țării noastre un teatru de luptă.

„1916 august 15. În această noapte de 15 aug(ust) s-a decretat mobilizarea întregii armate române contra Ungariei și Germaniei. Scriu spre ținere de minte. Gh. Cîrstoiu, cântăreț Vălari. („ Minei pe luna decembrie”, Neamț, 1832, g.1, Vălari).

„1917 noiembrie 4, ziua sîmbătă. Timpul ploios și fiind sub stăpînirea guvernului german de un an de zile, neștiind cît am sta fiind război mare între toate țările europene de 4 ani, neștiind de pace cînd

se va face, am scris cu mîna de țărîină. I. Ghiță Popescu, cîntăreț” („Minei pe luna octombrie”, Neamț, 1845, garda 1, Bărbătești). Pe un („Minei pe luna octombrie”, 1831, este făcută o însemnare referitoare la împrăștierea țăranilor după primul război mondial: „Să se știe că în această lună, ziua 22 s-au făcut împrăștierea țăranilor clăcași de pe moșia Bobu a d-lui I.C. Mihail, proprietar din Craiova. Eu Gh. Ionescu, cîntărețul acestei biserici am fost ales de locuitori delegat și m-am judecat cu proprietarul de la 6 februarie 1919 pînă la 18 octombrie cînd atunci s-au ținut cu toate avansurile ce s-au făcut timp de trei ani, însă vrăjmașul a fost biruit. S-au expropriat 789 pogoane”.

Referitor la cel de-al doilea război mondial se găsesc mai multe însemnări „1940, martie 1 au fost o zăpadă foarte mare, de 1 metru. Iar starea țării noastre a fost îngrijorătoare, evenimentele internaționale foarte grele, au fost concentrări pe toate fronturile românești. Scris azi, 1 martie, fiind vecernie, sîmbăta Moșilor.

Eu am făcut concentrare de 7 luni pe zonă în județul Sălaj, orașul Zalău, capitala Sălajului în reg. 92 infanterie Decebal, fiind contingentul 1922, în etate de 40 de ani. Cantor în parohia Dănești, serg. Dan Bobină „... („Minei pe luna octombrie”, cop. 1, Dănești)”.

„Triste zile trăim în timpul de față din cauza greului război ce s-a întins peste toate țările. În afară de asta ne amenință și lipsă mare că e multă lume care nu are ce mînca și nu au cu ce cumpăra și nici de unde. Spre ținere de minte am scris eu păcătosul I. Drăghici, cîntăreț. 8 iunie, 1914. Duminica Rusaliilor, an foarte trist. („Penticostar”, 1848, Neamț, p. 202, Gîrbov”).

În cele ce urmează am spicuit cîteva însemnări ce se referă la înzestrarea bisericilor, cumpărarea și drumul pe care l-au parcurs cărțile tipărite la Neamț pînă în județul Gorj.

„Chiliu, 19 mai, 1868. Această carte s-a tipărit în tiparnița sf. mănăstiri Neamțul, unde subscrisul am făcut seminarul teologic. Tipărită în anul 1831, iar cum se vede mai sus însemnarea, în anul 1834 a fost cumpărată de vechea biserică Gheorghe Tăcutu „ („Minei pe martie,

1831, Neamț, cop.1")".

Pe un „Antologhion”, 1825, citim următoarele: „Acestu sfântu mineiu este adusu de tată-meu, preotul Ionu Borduncu, la anul 1856, agostu în 14 cîndu s-au tîrnositu sfînta biserică cu patronagiul Maicii Domnului. Cealaltă biserică este cu patronagiul Nașterea Născătoarei de Dumnezeu. Acum am scrisu și pentru ca să se țină minte, 1870. B. Popescu.”

Și în continuare citim: „Acestu sfântu mineiu este al bisăricei cu patronagiul Nașterii Născătoarei de Dumnezeu din Cătunu de Susu, ce are slujbă pe opt luni de zile, adică luna lui ianuarie, luna lui februarie, luna lui martie, luna lui aprilie, luna lui maiu, luna lui iunie, luna lui iulie și luna lui agostu, toate sfintele slujbe ale sfinților și s-au dăruitu la această sfîntă biserică cu patronagiul Adormirea Maicii Domnului din cătuna Steicu, fiindu că la sfînta noastră bisărică din proprietatea statului sîntu noi totu rîndul de cărți, că au învrenicitu preasfinția sa părintele Mitropolitul Nifonu de le-au dăruitu la toate sfintele biserici din proprietățile statului din România. Și s-au scrisu de mine cîntărețul bisericii din cătun Cătunu de Sus. Cine va citi acestu scrisu mă va pomeni. B. Popescu, slujitoriu cu tată-meu, preotul Ion Borduncu. Anul 1870, iunie în 10”.

Un „Penticostar”, Neamț, 1848, a fost dăruit de Mănăstirea Tismana bisericii din Ceauru, mănăstire care a înzestrat cu cărți mai multe lăcașuri din Gorj.

„Această carte este a bisericii comunei Ceauru, cu hramul Sfinților Voievozi dăruită de Mănăstirea Tismana. Și amu scrisu eu cu mîină de țărîină și cu pană de găină, mîină de țărîină va putrezi, iar slova în veci va trăi.

Dumitru Pîrvulescu, cîntărețul acestei biserici, anul 1869, luna lui aprilie în 21. Totu într-acestu anu, aprilie în 20, în marea și luminoasa zi a Paștiloru, au căzut brumă mare încîtu mergeam la sfînta biserică pîrăia”.

Ceva mai jos o altă mîină scrie: „Citind scrisul cantorului D. Pîrvulescu din anul 1869, aprilie 20, la fel au fost și în acest an, adică

1935, mai 5, st(il) nou. Ct. Mogoș, cantor 1 al parohiei Ceauru”.

„Puțul sfântului Ioan Gură de Aur” a fost cumpărată de un preot care a ajuns în capitală: „Această sfântă și dumnezeiască carte ce se cheamă, „Semănare de grâu” am cumpărat-o cu prețul de 3 și 1 franci, fiind în capitala României când am fost pentru hirotonisit preot și am scris pentru ținere de minte. 1878, aug(ust) 22, Gr. Popescu.”

Un „Antologhion” de la 1825 a fost cumpărat tot de un preot. „Această sfântă carte ce să numește minei s-au cumpărat de sfinția sa părintele Dănăci, ieromonah egumen Bucovineanu ... la leat 1826”.

Unii oameni cu dragoste de carte s-au ocupat și de legarea celor rupte în urma folosirii lor prea îndelungate: „La anul 1900, luna octombrie 22 s-a(u) legat to(a)te cărțile ce au fost rupte din biserica Sfânta Treime prin osîndia subsemnatului, plătindu-se 80 de lei librariului Nicu Miloșescu din subvențiunea bisericii. 1900, noiembrie 1, Tg-Jiu, preot econom Costache Popescu.

(„Minei pe septembrie”, 1831, Neamț).

Un „Minei pe august” 1831, a fost cumpărat în anul 1835, și legat în 1865: „Acest mineiu este cumpărat de dumnealui cuconul Petrică Frumușanu la leat 1835, august în 5 cu taleri 4, patruzeci și șapte părăle și s-au dat bisericii cu hramul Sfinții Împărați, Constantin și cu maica sa Elena”.

„Această carte care se numește „Mineiul lui august s-au legat prin mine, slujitorul bisericii, cu lei 11, parale 10, în anul 1863, noiembrie 15. Preotul Constantin Ștefulescu „(tatăl lui Alexandru Ștefulescu, întemeietorul muzeului din Gorj)”.

Din noianul de însemnări meteorologice ne-am oprit doar la câteva

„În anul 1940 luna noiembrie, în noaptea de 9 spre 10 la ora 4 și 25 minute a fost un cutremur foarte mare care a durat ca de la 3 la 5 minute. În sat la noi și în apropiere nu s-a făcut nici o stricăciune, iar în alte părți s-a făcut, mai ales în Moldova s-a făcut mari stricăciuni și în București. Spre ținere de minte am scris în acest minei căci tocmai eram de rînd la strană și în acea zi s-a făcut slujbă fiind duminică. Titu

Taşcău, cantor al bisericii, astăzi 10 noiembrie 1940, ora 11 după terminarea serviciului”.

(„Minei pe noiembrie”, 1847, Neamț, cop.1).

Însemnările meteorologice sunt strâns împletite cu activitatea ce se referă la muncile câmpului și recoltele mai bune sau mai rele obținute în raport cu starea vremii din diferiți ani. „1827, iunie 23 au fost lipsă de to(a)te roadele pământului, de porumb, de grâu și mîncat(-au) și omizile prunele. B. Găman, cîntăreț(ul) bisericii.

(„Minei pe iulie, 1831, Neamț, g.1 r.).

„La anul 1894 n-au plouat iunie și iulie încît s-au uscat toate pădurile. Iar la 1925 a plouat lunie iunie și iulie de s-au umplut tot pământul și s-au făcut toate bucatele din belșug. Ion Becherete.”

(„Minei pe iulie”, 1831, Neamț, cop.1).

„În anul 1928 a fost o secetă mare, porumbul nu s-a făcut deloc, nu i s-a mai dat a doua sapă, fîn a fost mult, grâu potrivit. Spre amintire am însemnat I. Tîlvescu, cîntăreț al 11-lea, parohia Cîrbești...”

(„Minei pe august”, 1931, Neamț, g.II r.).

„Astăzi 25 martie 1932, ziua Bunei Vestiri, ninge mereu, zăpada este mare, pe cîmp pînă la genunchi. Iarna a fost foarte grea, a nins pe ziua de 24 noiembrie 1931 și nu s-a mai luat nici pînă astăzi. O lipsă mare de nutreț în toate părțile, păsările pădurii au coborît la sat să-ți găsească hrana și atît sunt de lipsite încît copiii le prind cu mîna lor sturzii, cintezi. Doamne ferește! Vitele bolnave de gură, mieii oilor mor de foame, oile mor de slabe din cauza lipsei de nutreț. Și am scris pentru amintire astăzi, data de mai sus, eu D. Ilinca, cîntăreț la sf. schit Strîmba, 1932, martie 25.”

(„Minei pe martie”, 1847, Neamț, g.1)

„2 februarie 1936. iarnă fără zăpadă căci pînă acum nu a nins eloc și a fost o vreme ca toamna. Astăzi e nor și poate să plouă. Dumitru Militaru, cantor”. „Minei pe februarie”, 1831, Neamț, g.I.V.).

Aceste tipărituri sunt tratate și conservate în depozite, starea lor fiind în general bună, la marea majoritate păstrîndu-se coperta originală.

NOTE:

I.C.Erbiceanu „Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei”, București, 1888.

BIBLIOGRAFIE

1. Bianu Ion, Nerva Hodoș și Dan Simionescu, „*Bibliografia românească_veche*, 1508-1830, tom 1-4, București.
2. Mircea Tomescu, „*Istoria cărții românești de începuturi pînă la 1918*, Ed. Științifică București, 1968.
3. Poenaru Daniela, „*Contribuții la bibliografia românească veche*” Tîrgoviște. 1973.